ภาคที่ ๔

ข้อสันนิษฐานที่ใช้เป็นข้อสามัญในภาษาไทย

การสันนิษฐานคำที่ใช้สามัญอยู่ในภาษายากกว่าการสันนิษฐานคำที่ใช้ในวรรณคดี ในราชาศัพท์ หรือ ในพิธีต่าง ๆ เพราะไม่มีเรื่องราวที่เป็นหลักฐานมาประกอบการพิจารณา และสันนิษฐาน การพิจารณาคำเหล่านี้ จึงต้องอาศัยหลักในการพิจารณาคำเขมรในภาษาไทย ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในหน้า ๔ – ๕ ประกอบกับการใช้คำในภาษาต่าง ภาษาใดมีทางใช้คำนั้นได้แพร่หลายกว่า

กรอ,กำรอ แปลว่า เข็ญใจ ไทยใช้ร้อนไวพจน์ว่า เบียดกรอ ส่วนกำรอ มีใช้ในวรรณคดี เช่น "แก่ฝูงมนุษย์ผู้กำรอ" (๘๒) เขมร มีคำ กุร์ อ่านว่า กรอ แปลว่า ยากจน ลำบาก เช่น ตรากุร อ่านว่า เกรียกรอ แปลว่า ตรวบาก เขมร แผลงคำเป็น กร์ อ่านว่า กำรอ ได้ แปลว่า ความยากจน คำนี้มีพ้องอยู่ในภาษามอญคำหนึ่ง คือคำ กุร์ หรือ กรอ อ่านว่า กรอ แต่มอญ แปลว่า เป็นบ้า อาจจะเป็นความหมายที่เลื่อนไปจากคำเดิมก็ได้

กระเดื่อง ตรกตำข้าวชนิดหนึ่ง ใช้กำลังเท้า เขมรใช้ว่า เกดือง เช่นว่า ตบาล์เกดือง อ่านว่า ตบาลล์เกดือง แปลว่า ตรกกระเดื่อง ตรกที่เราเรียกว่า ตรกกระเดื่องนี้ ชาวอีสาน เรียกว่า ตรกมอญ ออกเสียง ตกบอน และมีคำฆญาว่า " ตกมอนอ้างหมางเหมือนข้าวเปือก " (ตรกมอญร้างหมางเหมือนข้าวเปลือก) (๘๓)

คำฆญาของชาวอีสานเป็นเครื่องยืนยัน ว่า ตรกกระเดื่อง ไม่ใช่ ตรกไทยแน่ ๆ และน่าจะมีคำอยู่ในภาษามอญด้วย ได้ค้นดูก็ยังไม่พบ จึงได้แต่คำในภาษาเขมร อันเป็นภาษาตระกูลเดียวกับมอญ เท่านั้น

กระซิบ แปลว่า พูดเบา ๆ เขมรว่า ซุสีบ อ่านว่า เกสีบ แปลว่า กระซิบ เช่น เคซุสีบปราบข้ญ อ่านว่า เคเกสีบปรีบคุยม แปลว่า เขากระซิบบอกฉัน มอญ เขียน เกสี้ อ่านเสียงว่า กะเซียว แปลว่า กระซิบ

---

(๘๒) มหาชาติคำหลวง วัณณนาน้อย หน้า ๕๑๗

(๘๓) พระธรรมวิธีราชมหามุนี

กรัก ว่า แก่นขนุนที่ใช้ต้มน้ำย้อมผ้า เขมรมีคำ กฺราก์ อ่านว่า กรัก แปลว่า แก่นไม้,แก่นขนุนที่กระพี้แยกออกเองใช้ต้มกับน้ำย้อมผ้า เช่น กราก์ขนุรสำราบ์ชรลก์สุบง์ อ่านว่า กรักโคนธ์อมรับโจรล็วกสุบ็อง แปลว่า แก่นขนุนสำหรับย้อมสบง มอญมี กฺรก์ อ่านว่า กรัก แปลว่า แก่นไม้,แก่นขนุน

กราดวง เรียกลูกมะพร้าวทุบที่ตัดครึ่งห่อนสำหรับถูพื้นบ้าน หรือใช้หวีด้ายหยุก ที่เรียกว่า กระดวง หรือ จั้นดวง ก็มี

ลูกมะพร้าว ไทยเรียกว่า พร้าว หรือ หมากพร้าวมาตั้งแต่โบราณแล้ว ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๒ ว่า " ป่าพร้าวก่หลาย" ทำไมจึงจะเรียกมะพร้าวทุบที่ตัดครึ่งว่า กราดวง กระดวง หรือจั้นดวง

เขมร เรียกมะพร้าวว่า โดง เขียนเป็นตัวหนังสือว่า ดูง ดูง ของเขมรน่าจะเป็นต้นเค้าของคำ กราดวง กระดวง หรือ จั้นดวง ของไทย เพราะรูปคำใกล้กันมาก ทั้งสระ อู ก็เป็นสระที่สามารถแปลงเป็น ว ได้อย่างในคำ รุ่ง กับ ร่วง

คำ กระ หรือ กรา ที่มาข้างหน้านั้นอาจจะเป็นคำที่มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยสังเกตจากคำ " จั้น " ในคำ "จั้นดวง" จั้น เป็นคำเรียกดอกหมาก หรือ ดอกมะพร้าวที่ยังมีกาบหุ้มอยู่ จั้นดวง ก็คือ ดอกมะพร้าว แต่ข้าพเจ้า ค้นหาความหมายของคำ กรา หรือ กระ ที่จะเข้ากับคำดวงไม่ได้ จึงสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นคำเติมหน้าเข้ามาเฉย ๆ ทำนองคำอุปสรรคเหมือนอย่างคำ

	คุม	—	กระคุม
	โคด	—	กระโคด
	ทำ	—	กระทำ

กรวน,กำรวน กราบ เป็น การแสดงความเคารพด้วยการพนมมือขึ้นเสมอหน้าผาก แล้วก้มตัวลงจดมือลงที่พื้นราบ ร้อมด้วยหน้าผาก ส่วน กำราบ แปลว่า ทำให้หลาบ, ทำให้กลัว

เขมร มีคำ กราบ แปลความหมายเดียวกับไทย แล้วเติมนิคหิต ลงที่ตัวพยัญชนะต้น ทำให้กลายเป็นคำสองพยางค์ และเป็นคำกริยาการีต ว่า กำราบ แปลว่า ทำให้กราบ หรือ ทำให้ราบ

กลัด แปลว่า ขัด ปัก โดยบริยายเรียกอาการที่หนองตั้งอยู่ว่า กลัดหนอง

เขมร กลาส์ อ่านว่า กละส์ แปว่า ขัด หรือ ปัก เช่น กลาส์มฺรุล อ่านว่า กละส์โมฺรล แปลว่า กลัดเข็ม และเขมรมีคำ กนฺลาส์ อ่านว่า ก็อนละส์ เป็นคำผลงแปลว่า ไม้กลัด

กาจ,ฉกาจ แปลว่า ดุร้าย กล้าแข็ง เขมรใช้ กาจ อ่านว่า กาจ แปลว่า ดุร้าย แผลงได้เป็น กญาจ อ่านว่า ก็อมญาจ แปลว่า ความดุร้าย , ดุร้าย เช่น มนุสลกาจ อ่านว่า มนุสก๊าจ แปลว่า คนดุ ใช้ กญาจ แทน กาจ ก็ได้ เช่น มนุสสกญาจ

มนุสฺสลอคฺรูามินมานกญาจ อ่านว่า มนุส่ลออโคฺรวมีนเมียนก็อมญาจ แปลว่า คนดีต้องไม่มีความดุร้าย

มอญ ใช้ สกาด อ่านว่า สกาด แปลว่า ดุร้าย ดุเดือด

คำ สกาด ของมอญมาเป็น ฉกาจ ของไทย โดยเปลี่ยนเสียงตัว ส เป็น ฉ เหมือนคำ สลาก – ฉลาก ส่วนตัวสกดใช้ตามเขมร

กำเดา เรียก เลือดที่ออกทางจมูกเพราะความร้อน เขมรมีคำ เกฺดา แปลว่า ร้อน เช่น รฺญวเกฺดา อ่านว่า ระเญียวเกฺดา แปลว่า ฤดูร้อน

คำ เกฺตา แผลงเป็น กำเกฺา แปลว่า ความร้อน หรือ ทำให้ร้อน เช่น กำเกฺาพระอาทิตย์ แปลว่า ความร้อนของพระอาทิตย์

กำเกฺาสัร แปลว่า อุ่นแกง คือ ทำให้แกงร้อน

<u>กำนัล,คัล,ก่ำนัล</u> กำนัล แปลว่า นางพนักงานผู้รับใช้ เขมร มีคำ คาล อ่านว่า เก็อล แปลว่า เฝ้า หมอบเฝ้า เขมรแผลงเป็น คำนาล่ อ่านว่า ก็อมเน็อล แปลว่า การเฝ้า ผู้เฝ้ารับใช้

คัล และ คำนัล ในภาษาไทย แปลว่า เฝ้า ทั้งสองคำ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่าเป็นคำเขมร

คำนัล กับ กำนัล นี้เป็นคำเดียวกัน เพราะตัว ค เขมร ออกเสียงเท่าตัว ก ของไทย

คำว่า กำนัน ที่เป็นตำแหน่งผู้ปกครองลูกบ้าน เป็นผู้ดูแลราษฎร ก็น่าจะมีมูลรากมาจากคำ คำนาล่ ข้างบนนี้เหมือนกัน แต่ยังหาหลักฐานอ้างอิงไม่ได้

<u>กำไร</u> แปลว่า ยิ่ง,เกิน,นัก, ผลที่ได้เกินต้นทุน เขมร มีคำ ไกฺร แปลว่า ยิ่ง เช่น เจฺรีนไกฺร แปลว่า มากยิ่ง และแผลงเป็น กำไร หรือ กมฺไร ได้ แปลว่า ความยิ่ง และหมายว่า กำไร อย่างไทยด้วย เช่น เขฺวีการมานกำไร อ่านว่า เขฺวอการ์เมียนก็อมไร แปลว่า ทำงานมีกำไร มอญมีคำออกเสียงว่า ก็อมรวย แปลว่า กำไร(๘๘)

<u>กำหนด</u> แปลว่า สิ่งที่หมายไว้,นัดหมาย, จำ เขมรว่า กำณ่ อ่านว่า ก็อมน็อด แปลว่า สิ่งที่จดไว้ การจด จดหมาย

---

(๘๘) ดู คำ ไกร ที่หน้า ๑๗ ประกอบ

เป็นคำผสมมาจากคำ กด อ่านว่า ก็อด แปลว่า จด จดจำ
เช่น กฺฌด์ทุกฺกนุงจิต อ่านว่า ก็อมน็อดตุ๊กกนงเจ็ด แปลว่า จดจำไว้ในใจ
เฮฺรียตามกฺฌด์ อ่านว่า เฮฺรวอตามก็อมน็อด แปลว่า ทำตามที่จดไว้
กดทุกมิน_โอยเภฺลจ อ่านว่า ก็อดตุ๊กมินออยเพฺล็ด แปลว่า จดไว้ไม่ให้ลืม

<u>เกย</u> ที่ทำไว้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จก้าวขึ้นลงในเวลาทรงช้าง และทรงพระราชยาน

เกีย เขมร อ่านว่า เกย แปลว่า บอกชาน ชานที่ยื่นออกมาจากตัวเรือนสำหรับชนสิ่งของขึ้นหรือลงจากเรือน

<u>เกริ่น</u> แปลว่า บอกให้รู้ล่วงหน้า เขมร เขียน เกฺริน แปลว่า เตือน เช่น เตือนให้ทำมาหากิน หรือแปลว่า การประกาศในที่ประชุมสงฆ์ก็ได้ เช่น เกฺรินกถิน

<u>โกน</u> ขูดขนและผมด้วยคมมีด เขมร เป็น โกร อ่านว่า โกน เหมือนกัน เช่น โกรสก์ อ่านว่า โกนจ็อก แปลว่า โกนผม, โกรจิเญฺจม อ่านว่า โกนจินเจิบ แปลว่า โกนคิ้ว แต่มอญเป็น กะ อ่านว่า กะอ์ แปลว่า โกน

คำว่า โกน เช่น โกนผม ไทยถิ่นทางอีสาน ใช้คำว่า แถ และ แถก (๘๕) ส่วนไทยถิ่นพายัพ เป็น ขูด ขูดหัว ว่า โกนหัว (๘๖)

---

(๘๕) พระธรรมวีรราชมหามุนี

(๘๖) พระธรรมราชานุวัตร , <u>หลักภาษาไทยพายัพ</u> หน้า ๘๓

ขนุน ผลไม้ชนิดที่เรียกว่า ขนุน นี้ เคยปรากฏว่า ไทยสมัยสุโขทัย เรียกว่า หมากลาง ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒–๓ ว่า "ี มป่าหมากพร้าว ป่าหมากลางี มไร่ีมนา " เป็นต้น

เขมร มีคำ ขนุร อ่านว่า โคนร์ เรียกผลขนุน

มีผลไม้อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ขนุนสำปะลอ" เป็นขนุนที่มีขนาดผลเล็กกว่าขนุนธรรมดา มีเมล็ดมาก ใช้รับประทานแต่เมล็ดเท่านั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ คำอธิบายคำ ขนุนสำปะลอ ว่า ชื่อ สาเกพันธุ์ที่มีเมล็ด

โดยลักษณะของผล ขนุน – ขนุนสำปะลอ – สาเก มีลักษณะภายนอกเหมือนกัน แต่มีขนาดใหญ่เล็กเป็นลำดับกัน คือ ขนุน ใหญ่กว่า ขนุนสำปะลอ และ ขนุนสำปะลอ ใหญ่กว่า สาเก

ขนุนสำปะลอ มีลักษณะใกล้ ขนุน มากกว่า สาเก ทั้งลักษณะเนื้อภายในก็เหมือนกันมาก

คำ " สำปะลอ " นี้ไม่มีความหมายโดยตรงในภาษาไทย แต่ได้พบคำเขมรที่มีเสียงคล้ายคำนี้ และมีความหมายชัดเจน คือ คำ สัล อ่านว่า สัลอ แปลว่า แกง เป็นคำนาม คำกริยา ของ สัล คือ สูล อ่านว่า สูลอ

ชมัน, ชมัง แปลว่า พรานธนู เช่น พรานชมังธนู เขมร มีคำ กาน่ อ่านว่า กัน แปลว่า ถือ และแผลงได้เป็น ชมาน่ แปลว่า ผู้ถือ หมายเอาความว่า เก่ง ชำนาญ ชมาน่พระเกส แปลว่า ช่างตัดผม

ชมัง หรือ ชมัน ในภาษาไทยถ้าแปลตามภาษาเขมร เช่น พรานชมังธนู ว่า พรานผู้ชำนาญการยิงธนู ก็จะได้ความสนิท

คำ ชมีชมัน ในภาษาไทยแปลว่า เร็วี๋ เร็วพลัน ทันที พจนานุกรมว่า ชมี เป็น ภาษาเขมร ส่วน ชมัน เป็นภาษาตะเลง(มอญ)

ขลัง , กำลัง

ขลัง แปลว่า กำลัง แรง ใช้ในความว่า ศักดิ์สิทธิ์ คือ กำลังแรงของสิ่งที่ลึกลับ

กำลัง แปลว่า แรง

เขมร มีคำ ขฺลาง แปลว่า แรง ฉุน เช่น ญฺนาขฺลาง อ่านว่า หนาคลัง แปลว่า บาฉุน

เขมร แผลงเป็นคำนามได้รูป กำลาง แปลว่า ความแรง

แขนง แปลว่า กิ่งไม้เล็ก ๆ เช่น แขนงไผ่

เขมร มีคำ แขฺนง อ่านว่า แคฺนง แปลว่า กิ่งไม้เล็ก ๆ ที่แยกออกจากกิ่งไม้ใหญ่ เช่น แขฺนงเฌ อ่านว่า แคฺนงเชอ แปลว่า แขนงไม้

มอญ มีคำ กฺนาง อ่านว่า กนายน์ แปลว่า กิ่งไม้ ก้าน

ครบ , คำรบ

ครบ แปลว่า ถ้วน เต็มจำนวน ไทยมีคำซ้อนไวพจน์กันว่า ครบถ้วน

คำรบ แปลว่า ครบ ถ้วน เต็มจำนวนที่กำหนดไว้

เขมร มีคำ คฺรบ์ อ่านว่า กรึบ แปลว่า ถ้วน เต็ม เท่า เช่น รบส์เนะคฺรบ์จำนวน อ่านว่า โรเบ๊าะนิส์ครบจอมนวน แปลว่า ของนี้ครบจำนวน คำเขมรคำนี้ แผลงเป็นคำสองพยางค์ได้ ด้วยการเติมนิคหิต เป็น คำรบ์ อ่านว่า กมรม แปลว่า ซึ่งครบ ทำให้ครบ เช่น มานบีเหียตฺรูวแถมพีร์เหียตคำรบ์ชาปฺรำ อ่านว่า เมียนเบ๊ยเฮยโตฺรวแทมปี เตี๊ยตกมรบเจียปรำ แปลว่า มีสามแล้วต้องแถมอีกสองทำให้ครบเป็นห้า

มอญ มีคำ คบ อ่านว่า กึบ แปลว่า พอ

ควาญ แปลว่า ผู้ฝึก และ เลี้ยงช้าง โบราณใช้กับสัตว์อื่น ๆ ก็มีบ้าง เช่น ควาญแกะ ควาญม้า

เขมร มีคำ ฆฺวาล แปลว่า เลี้ยงสัตว์เลี้ยงทุกชนิด , เฝ้ารักษาสัตว์เลี้ยง และ เรียกผู้เลี้ยงว่า คฺฆฺวาล แผลงจากคำ ฆฺวาล (๔๗)

<u>ขาด</u> แปลว่า ผูก เขมรมีคำ คาด อ่านว่า เกียด แปลว่า ผูก เช่นกัน เช่น คาดสพด่ อ่านว่า เกียดสมปัด แปลว่า คาดผ้า

คำเขมร คำนี้ เขมรแผลงเป็น ค้นาด ด้วยการเติม ้น แปลว่า เครื่องผูก ผ้าที่ใช้คาด เช่น เกฺรกห้างค้นาด อ่านว่า เคกเตียงก็อมเนียด แปลว่า นอนทั้งผ้าคาด

<u>คำนับ</u> แปลว่า การทำความเคารพ

บังคับ แปลว่า การว่ากล่าวปกครองใช้อำนาจให้ทำ

เขมร มีคำ คาบ่ อ่านว่า เกียบ แปลว่า ถูกต้องพอใจ ไม่ติดขัด เช่น ฮฺยีคาบ่ริต แปลว่า ฉันพอใจ

คำเขมร คำนี้ เปลี่ยนแปลงรูปไปได้อีก ๒ แบบ คือ

ก) เติม "้น" เป็น ค้นาบ่ แปลว่า ทำให้ถูกต้องทำให้พอใจ หมายถึง การทำความเคารพ เช่น สิสสมฺพะค้นาบ่ครู แปลว่า ศิษย์ไหว้ (แสดงความ) เคารพครู

ข) เติมอุปสรรค บ้ เป็น บงฺคาบ่ แปลว่า ให้กระทำให้เป็นที่พอใจ หมายเอาความว่า วางอำนาจให้ปฏิบัติตาม ไทยรับคำนี้มาใช้เป็น บังคับ แปลว่า การว่ากล่าวปกครองใช้อำนาจให้ทำ

<u>จง,จำนง</u> แปลว่า ความปรารถนา, หมาย , หวัง

เขมร มีคำ จง่ อ่านว่า จ็อง แปลว่า ต้องการ เช่น จฺงฺวงฺบาน

---

(๔๗) ดู รังควาน หน้า ๗๒ ประกอบ

ขญุจง่บาน อ่านว่า ขนมจ็องบาน แปลว่า ฉันอยากได้ และเติม ° ฒ ทำให้เป็น คำนาม ว่า จ็ฒง่ แปลว่า ความปรารถนา สิ่งที่ต้องการ เช่น อญเชิญพีสาตามจ็ฒง่จะ อ่านว่า อันเจินปีสาตามจำน็องโจ๊ะ แปลว่า เชิญรับประทานตามความประสงค์เถิด

จมูก คำนี้ไม่ใช่มีแต่เขมรเท่านั้น ภาษามอญก็มีด้วย แสดงว่าเป็นคำเดิมของเขมร และ มอญ เขมร เขียน จฺรมุะ มอญ เขียน มุก อ่านว่า มุก จมูก ในคำไทยถิ่นใช้ว่า ดัง บังปรากฏอยู่ในภาษาถิ่นพายัพ และ อีสาน ตลอดจนไทยถิ่นอื่น ๆ ส่วนไทยภาคกลางใช้คำ จฺรมุะ ของเขมร และ มุก ของมอญ เป็น จมูก แล้ว คำ ดัง เดิม จึงเลื่อนความหมายมาเป็น ดั้ง หมายถึงส่วนสูงที่แข็งที่เป็นสันของจมูก

จอง, จำนอง จอง แปลว่า ผูก, คล้อง, หมายไว้ จำนอง แปลว่า เครื่องผูก , กำหนดจำไว้ , จำนำของสังหาริมทรัพย์

เขมรมีคำ จง[๔๘] อ่านว่า จอง แปลว่า ผูก และ แผลงเป็นคำนามได้ ด้วยการเติม ° ฒ แปลว่า เครื่องผูก เช่น จ็ฒงไฎ แปลว่า ด้ามที่ผูกมือเป็นการทำขวัญ ในพิธีสมรสใช้เป็นสร้อยเงิน หรือ ทอง ก็ได้

จำ, จำนำ แปลว่า อยู่ แทน ประจำ

เขมร มีคำ จำ แปลว่า เฝ้า , รักษา, จดจำ , ตอบ และเติม ° ณ กลางคำ ทำให้เป็นคำนาม จ็ณำ แปลว่า การเฝ้า, การประจำอยู่ ส่วน จำนำ ที่ไทยใช้ในความหมายว่า ตกลงทำสัญญาโดยมอบสังหาริมทรัพย์ให้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ นั้น เขมรใช้ว่า บญจำ เช่น ขญุจ็จิญ อ่าน บันจำเจ็ญ

---

(๔๘) จง อ่านว่า จอง ในภาษามอญ แปลว่า จุด จอง คำนี้คงจะเป็นคำเดียวกับที่ไทยใช้ว่า จองเปรียง คือ จุดไขข้อพระโค

แปลว่า จำนำแหวน

<u>เจียน</u> แปลว่า ตัดให้เป็นรูปตามต้องการ เช่น เจียนใบตอง เจียนพลู

เขมร ใช้ เจียร อ่านว่า เจีย ความหมายตรงกับ เจียนของไทย และยังแผลงคำด้วยการเติม ์น เป็น จำเนียร (๔๘) แปลว่า เศษที่เจียนออกไป เจียรสลักเจกรวจเหียกจำเนียรแฎลเจียรเทาโจล อ่านว่า เจีย สลักเจ็กรวจเยบ บ็วกจ็อมเนียนแดลเจียนเต็วจอล แปลว่า เจียนใบตองแล้วเอาเศษที่เจียนออกไปทิ้ง เจียรเชิงสก่ อ่านว่า เจียเจิงซ็อก แปลว่า เล็มตีนผม

<u>เจียม</u> แปลว่า เครื่องลาด ลักษณะเหมือนพรม ทำด้วยขนสัตว์ชนิดหนึ่ง ในจำพวกกวางมีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน

คำนี้ ไทยมีใช้ในวรรณคดี ว่า "เอาพรมเจียมเสื่อสาดมาลาดปู(๔๐) สังเกตคำ " พรมเจียม" ดูคล้ายกับว่า เจียมเป็นคำแสดงชนิดของพรมไม่ใช่ตัวพรมจริง ๆ หรือ เครื่องลาดปู

เจียม มีคำที่พ้องรูปและเสียงอยู่ในภาษา ขมร อ่านว่า เจียม แปลว่า แกะ (สัตว์) แต่ในภาษามอญ เจียม แปลว่า ขนแกะ (๔๑)

<u>ฉลาด</u> แปลว่า เฉียบแหลม ไหวพริบดี ปัญญาดี คำนี้ ไทยเดิมใช้แหลม ไทยถิ่นพายัพใช้ หลวก เหมือนกับที่ใช้ในศิลาจารึกของ

---

(๔๘) ใช้ ์น ไม่เปลี่ยนเป็น ์ณ ตามกฎ ก็เพราะ ลำเนียงของ น และ ณ ที่ประสมกับสระ เ-ีย นั้นเหมือนกัน

(๔๐) <u>เสภาขุนช้างขุนแผน</u> หน้า ๔๓๐

(๔๑) นาย พวน รามัญวงศ์

พ่อขุนรามคำแหงว่า "พ่อขุนรามคำแหง.....รบนจบใบดกไดรหลวกกว่าบ่อครในเมองนี้ทกคน" (๔๖)

เขมร มีคำ ฉลาส แต่เขมรโบราณใช้ ฉลาส ว่า ปัญญาดี เฉียบแหลม

ฉะเชิงเทรา ชื่อจังหวัดหนึ่งของไทย ไม่มีคำแปลในภาษาไทย

เขมร ฉทิงเชรา อ่านว่า จทิงเชรา แปลว่า คลองลึก แยกคำเป็น ฉทิง,จทิง,สทิส แปลว่า คลอง

เชรา แปลว่า ลึก

ฉัน แปลว่า กิน ใช้เป็นคำกริยาของพระภิกขุและเณร คงจะมาจากคำฉาน่ เขมรใช้เป็นกริยาของพระภิกษุและสามเณร เช่นกัน ส่วนของที่พระฉันนั้น เรียกว่า จังหัน เขมรเขียน จ่หาน่ , จงหาน่ เป็นคำแผลงมาจาก ฉาน่ ด้วยการเติมนิคหิตลงที่พยัญชนะต้นตัวหน้าและแยกเสียงพยัญชนะต้น ฉ เป็น จ และ ห เช่น นิมนฺตฉาน่จงหาน่ อ่านว่า นิมนต์ฉันจังหัน แปลว่า นิมนต์ฉันอาหาร

เฉลย,จำเลย เฉลย แปลว่า แก้ความ, พูดแก้,ตอบ จำเลย แปลว่า ผู้ถูกฟ้องความ

เขมร มีคำ เฉฺลย อ่านว่า เฉลย แปลว่า ชาน,ตอบ และแผลงเป็นคำลองพยางค์ด้วยการลงนิคหิตต้นคำ และแปลงพยัญชนะนิคเติมให้เป็นสิถิล ตามกฎของเขมร เป็น จำเลย แปลว่า คำเฉลย

ผู้ถูกฟ้องความ หรือ จำเลยในภาษาไทย ก็มีหน้าที่ ตอบแก้ข้อความที่ฝ่ายโจทย์กล่าวหามานั่นเอง เขมรใช้ว่า อนาก์จำเลย

---

(๔๖) ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๓ บรรทัดที่

ชนะ แปลว่า ทำให้เขาแพ้

เขมรใช้ว่า ฌนะ เป็นกริยา อ่านว่า เชฺนียะ ความหมายอย่างเดียวกันกับ ภาษาไทย แผลงได้เป็น ช่นะ อ่านว่า จ็อมเนียะ แปลว่า ความชนะ

มอญ มีคำ ชฺนะ อ่านว่า เจฺนียะ และ ชฺมนะ อ่านว่า เจ็มเนียะ แปลว่า ชัยชนะ

แต่โบราณมา ไทยไม่มีคำว่า ชนะ ใช้เลย ในภาษาไทยถิ่น เช่น ถิ่นพายัพใช้คำว่า แพ้ ออกเสียงเป็น แป้ ในความหมายว่า ชนะ ส่วนคำว่า แพ้ ไทยถิ่นนี้ใช้คำว่า ถ้าน(๔๓)

ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง สมัยสุโขทัย มีแต่คำว่า ได้ เช่น " ได้เมือง" ไม่ปรากฏคำว่า ชนะ เลย

จึงพอจะสันนิษฐานได้ว่า ไทยคงจะมาได้คำ ชนะ ของมอญ–เขมร ใช้ คำแพ้ซึ่งเดิม แปลว่า ชนะ จึงเลื่อนมามีความหมายในทางตรงกันข้าม

ชั้นฉาย เป็น การสังเกตเวลาด้วยการวัดเงาอย่างหนึ่ง อาจเรียกว่า เหยียบชั้น คือเอาเท้าวัดเงาของตัวคนที่ยืนกลางแดด โบราณใช้เป็นคำกำหนดการนับเวลาก็ได้ เช่น " ตกฟากเวลาสามชั้นฉาย "(๔๔)

คำนี้ เชื่อว่า เป็นคำศัพท์ไทยที่ได้จาก คำ เขมร ประสมกับคำ บาลี ชั้น คงจะมาจาก ชาน่ ภาษาเขมร แปลว่า เหยียบ ฉายา ภาษาบาลี แปลว่า เงา รวม ชาน่ฉาย แปลว่า เหยียบเงา

---

(๔๓) พจนานุกรมภาษาเหนือ ของ จ.จ.ส.

(๔๔) เสภาขุนช้างขุนแผน หน้า ๗

ชำระ แปลว่า ทำให้สะอาด

เขมร มีคำ ชุระ อ่านว่า เจรียะส์ แปลว่า สะอาด , หมดจด และลงนิคหิตหน้าคำได้เป็น ชำระ เป็น กริยาการีต แปลว่า ทำให้สะอาด เช่น สุรกเนะชระณาส์ อ่านว่า ชุรกนิเจรียะส์นะ แปลว่า เมืองนี้สะอาดนะ

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำ สระ ในคำสระสรวย ของไทยอาจจะเพี้ยนมาจากคำ ชุระ ด้วยก็ได้

ชิด แปลว่า สนิท ใกล้เคียง

เขมร ว่าชิด อ่านว่า จิด แปลว่า ใกล้เคียง แยลงได้เป็น ชำนิด อ่านว่า จมนิด แปลว่า ใกล้เคียง สนิทสนมกัน เช่น สิสชำนิด อ่านว่า สิสจมนิด แปลว่า ศิษย์สนิท

ชุม แปลว่า มาก , รวมกัน

ประชุม แปลว่า ชุมนุมกัน รวมปรึกษาหารือกัน

เขมร มีคำ ชุ อ่านว่า จุม แปลว่า รอบ รวมกัน ลงอุปสรรค ปุร เป็น ปุรชุ แปลว่า ประชุม ชุมนุมกัน เช่น เฎียปุรทกสิณวิหาร ๓ ชุ — เดินประทักษิณวิหาร ๓ รอบ

ที่ปุรชุ แปลว่า ที่ประชุม

เทาปุรชุ แปลว่า ไปประชุม

เด็ด, เผด็จ เด็ด แปลว่า ทำให้ขาด ส่วน เผด็จ แปลว่า ขาด, ตัด เช่น เผด็จศึก ถ้าพิจารณาคาบรูป เด็ด น่าจะเป็นคำไทย แต่ก็ได้พบคำพ้องในภาษาเขมร ที่มีเสียงและความหมายใกล้กันมากที่สุด คือ เขมร ว่า ฎาจ์ อ่านว่า ดัจ แปลว่า ขาด เช่น แขฎาจ์ อ่านว่า แคฮดัจ แปลว่า เชือกขาด

คำนี้ เขมรเติมอุปสรรค ผ ทำให้เป็นกริยากรรตุได้เป็น ผฺฎาจ่ แปลว่า ทำให้ขาด, ตัด เช่น

ผฺฎาจ่แซฺส อ่านว่า ผฺฎัจแซฺร แปลว่า ตัดเชือก

มฺดายผฺฎาจ่กูน อ่านว่า มฺดายผฺฎัจโกน แม่ตัดผูก

เดิน ดำเนิน เดมิน เสมอ

ภาษาเขมร เฎีร อ่านว่า เดอ เป็น กริยา แล้วแผลงด้วยการลงนิคหิต และ ณ เป็น คำนาม ฎำเณีร แปลว่า การเดิน และ ลง ม (๔๕) เป็น เฎฺมีร (๔๖) อ่านว่า ถะเหมอ แปลว่า ผู้เดิน เฎฺมีรไพร แปลว่า ผู้เดินป่า คือ พราน

คำกริยา เดิน นี้ เชื่อว่าไม่ใช่คำไทย เพราะไทยถิ่นใช้กริยานี้ว่า ย่าง เต้า หรือ กว่า ไม่มีคำเดินเลย

ไทยรับคำ เดิน เข้ามาเป็นกริยาสามัญ และยังขยายความหมายออกไปกว้างขวางจนถึงการทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเคลื่อนไปเช่น เดินรถ เดินเรือ เดินเครื่องยนต์

ส่วนคำ ดำเนิน นั้นมาใช้เป็นกริยาราชาศัพท์บ้าง เช่น เสด็จพระราชดำเนิน ใช้กับสิ่งอื่นบ้าง เช่น การดำเนินงาน เป็นต้น

คำ เฎฺมีร ไทยแปลงรูปเป็น เดมิน อ่าน ถะเมิน แปลว่า ทหาร พรานป่า ซึ่งก็เป็นความหมายที่สองของ พลเดินเท้า ผู้เดินเท้านั่นเอง และได้แปลงเสียงอ่านคำ เฎฺมีร มาเป็น เสมอ ใช้เป็นชื่อเพลงเดิน

---

(๔๕) เช่น คำ กาน่ — ฆฺมาน่ ดูคำอธิบายเรื่องการเติมพยัญชนะกลางคำหน้า ๑๓

(๔๖) เปลี่ยนตัวพยัญชนะ ฎ — ฉ เช่นเดียวกับคำ เฎฺกีย — ฎฺงเกีย

ตัว ถ กับ ส เสียงเพี้ยนกันได้ เช่น ในคำ

ถนน — สนน

ถนิม — สนิม

ถนอม — สนอม (พจนานุกรม)

ถนัด — สนัด

ส่วนตัวสะกดท้ายคำนั้น เขมรไม่ออกเสียง จึงคงมีแต่เสียงสระ เออ เท่านั้น

เถิน แปลว่า ต้น เช่น ใช้ร้อนไวพจน์ดูว่า ต้นเถิน

เขมร มีคำ เฎิม แปลว่า ต้น , เช่น

เฎิมเฒี อ่านว่า เดิมเซอ แปลว่า ต้นไม้

เฎิมชฺลูว อ่านว่า เดิมเชฺลิว แปลว่า ต้นทาง

มอญมีคำ ดุน อ่านว่า ดุนอม เป็นคำเดียวกับ เฎิม ของเขมร แปลอย่างเดียวกัน

ตะเกียบ คำเรียกเครื่องคีบอาหาร

เขมร มีคำ เฎกียบ แปลว่า หนีบ, คีบ และลงนิคหิต หน้าคำ ทำให้เป็นคำนามว่า ฎงเกียบ แปลว่า เครื่องหนีบ เครื่องคีบ โดยหมายเอาก้ามปู

เครื่องคีบอาหารที่ เรียกว่า ตะเกียบนี้ จีนแต้จิ๋ว เรียกว่า เต็กตือ ภาษาจีนกลางว่า ไขว้จือ ล้วนไม่มีเสียงใกล้กับตะเกียบของไทย เลย

เตร็ดเตร่ แปลว่า เที่ยวไปไม่อยู่เป็นที่

เขมร มีคำ ตฺราจ่ โบราณเขียน เตฺรจ (๔๗) อ่านว่า ตรัจ

---

(๔๗) นาย ฉ่ำ ทองคำวรรณ

แปลว่า ท่องเที่ยวไป เช่น ตราจเทาฆก อ่านว่า ตรัจเคิฆก แปลว่า เที่ยวไปมา มอญมีคำ เรต แปลว่า เที่ยวไปรอบ ๆ เช่น เรตหุ่ อ่านว่า เรตเดิง แปลว่า เที่ยวรอบ ๆ เมือง (๔๘)

ถมอ แปลว่า หิน เขมรมีคำ ถุมอ อ่านว่า ทมอ มอญ มีคำ ตุม่ อ่านว่า ตะเมาะ แปลว่า หิน เช่นเดียวกัน

ทด แปลว่า กั้น เช่น กุมภกรรณทดน้ำว่าจะทดน้ำมิให้ไหลมา เขมร ทส่ อ่านว่า โต๊ะส แปลว่า กั้น เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กั้นน้ำจับปลา แต่ถ้ากั้นแบบทำนบ เขมรใช้ ทบ่ อ่านว่า ตึบ คำ ทส่ เขมร แผลงเป็น ธุนส่ อ่านว่า ทุนส (เติมพยัญชนะ น ตรงกลางแล้ว แปรพยัญชนะต้นเดิมให้เป็น ธนิด) ไทยไม่ได้รับคำที่แผลงแล้วนี้มาใช้

ทโมน แปลว่า ใหญ่ (มักใช้เรียก ลิง)

เขมร มีคำ เญมาล อ่านว่า โญมล แปลว่า ตัวผู้ เช่น สวาเญมาล อ่านว่า สุวาโญมล แปลว่า ลิงตัวผู้

ไทยรับแต่เสียงคำ จึงได้รูปเป็น ทโมน มักใช้กับลิงและภายหลังมาหมายถึง ตัวลิงด้วย เช่นว่า ธนเป็นทโมน หมายความว่า ธนเป็นลิง ได้เคยพบที่ใช้กับสัตว์อื่นบ้าง เช่น แมว ดังปรากฏในบทเพลงขับร้องสำหรับเด็กของกรมศิลปกรเพลงหนึ่ง ว่า " แมวทโมน โจนไล่ไก่ หมาโดดไป ไล่แมวทโมน ไปทางไหน ไปทางโน้น ทางโน้น "

---

(๔๘) เทียบ " เสด็จเร็ดทุ่ง " ในภาษาไทย

(๔๙) พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ รวมเทียบที่ หน้า ๒๒

ทโมน ในบทร้องนี้ จะเป็นคำเดียวกับ ทโมน ที่กล่าวข้างบน หรือเป็นคำเพี้ยนเสียงมาจาก ขโมย (๑๐๐) เพื่อให้เข้าสัมผัสกับคำ " โจน " ก็ยังหาบไม่ได้แน่ชัด

<u>ทะลาย</u> เรียก หมาก หรือ มะพร้าว ที่อยู่ในช่อเดียวกัน

เขมร ใช้ว่า ฐลาย อ่านว่า เทฺลียย เช่น ฐลายสลา อ่านว่า เทฺลียยสฺลา แปลว่า ทะลายหมาก

มอญ ว่า ทลาย อ่านว่า เตียะล่าย (๑๐๑)

<u>ทะลาย, ทำลาย</u> แปลว่า ทำให้พัง

เขมร มีคำ ฐลาย อ่านว่า เทฺลียย แปลว่า พัง เขมร ดัดแปลงเป็นคำสองพยางค์ว่า ทำลาย อ่านว่า ตมเลียย แปลว่า ทำให้พัง

<u>ทะเล</u> ส่วนของมหาสมุทร เขมร ทนฺเล อ่านว่า ตนเล แปลว่า แม่น้ำใหญ่

ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๓๓ – ๓๔ มีว่า "ีเบ้องตวน (น) โอกีเมอ (ง) ุส (โ) ขไทีน้ีบี พ หารี ม ปู่ ครี<u>มหเล</u>หลวง....."

ทะเล ในที่นี้ต้องหมายความว่า แม่น้ำใหญ่ ตามภาษาเขมร เพราะในเมืองสุโขทัยไม่มี ทะเล ตามความหมายปัจจุบัน ในศิลาจารึกหลักเดียวกันนี้ มีพูดถึง ทะเล อีกแห่งหนึ่ง คือ ที่ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๒๑

---

(๑๐๐) แมวขโมย เป็นคำเรียกแมวตัวผู้ที่แอบมาหาแมวตัวเมีย โดยปริยายหมายถึง คนที่มีอาชีพไม่สุจริตที่มา " ตัดช่องย่องเบา " ในเวลากลางคืน

(๑๐๑) นาย พวน ราชบัณฑิต

ว่า ทเลสมุทรา หมายถึง ทะเล จริง ๆ บ่อมแสดงว่า คำ ทเล ในสมัยสุโขทัยนั้น มิได้มีความหมายถึงทะเลอย่างปัจจุบันนี้ แต่มีความหมายถึง แม่น้ำใหญ่ เท่านั้นเอง

ทะเลาะ แปลว่า ทุ่มเถียงกันด้วยความโกรธ

เขมร เขฬาะ อ่านว่า เขฬาะ แปลว่า ทะเลาะ แผลงเป็น จำเลาะ เป็นคำนาม แปลว่า การทะเลาะ

ท่าบน แปลว่า สิ่งกั้นน้ำ เขมร มีคำ ทบ่ อ่านว่า ตบ แปลว่า กั้น (ชนิดที่ไม่ให้มีอะไรผ่านเลย) และมีคำ ทำบ่ อ่านว่า ตมบ แปลว่า สิ่งที่กั้น ใช้สำหรับน้ำ

ท่านุ , ท่านุก,บรรทุก ท่านุ ท่านุก แปลว่า บำรุงรักษาไว้ บรรทุก แปลว่า ใส่ลง บรรจุลง

เขมร มีคำ ทุก อ่านว่า ตุก แปลว่า ไว้ และมีคำ ทำนุก อ่านว่า ตมนุก เป็นคำแผลงของคำ ตุก ด้วยการเติม ำ น ทำให้เป็นคำนาม แปลว่า การรักษาไว้ สิ่งที่รักษาเอาไว้ เช่น ทำนุกบำรุง อ่านว่า ตมนุกบำรุง แปลว่า สงวนรักษาไว้

ถ้าเติมอุปสรรค บ จะได้รูป บนุทุก อ่านว่า บันตุก แปลว่า ภาระ บรรทุก เช่น หทวลบนุทุก อ่านว่า โตตวลบันตุก แปลว่า รับภาระ รับบรรทุก

บรรจุ,จุ แปลว่า ใส่ลง

เขมร จุะ อ่านว่า โจ๊ะ แปลว่า ลง เช่น จุะพีฬุทะ อ่านว่า โจ๊ะปีเยต๊ียะ แปลว่า ลงจากเรือน เติม อุปสรรค บ เป็น บญจุะ แปลว่า ทำให้ลง คือ ใส่ เช่น บญจุะพระธาตุ อ่านว่า บันจุเปรี๊ยะเทียด

ภาษาไทยใช้ทั้ง บรรจุ และ แผลงเป็น ประจุ เช่น โอสถประจุ ที่ไทยใช้เป็นราชาศัพท์ น่าจะหมายความว่า ยาทำให้ลง ส่วน จุ ไทยใช้ในความหมายว่า เต็ม หมายเอาปริมาณที่ภาชนะสิ่งหนึ่งจะใส่สิ่งของได้เท่าไร

บังเกิด แปลว่า ทำให้เกิด, เกิด เช่น " อันว่าเมืองคาสิงคราษฎร์ ก็บมิอาจให้ฝนตกเมืองตน ก็บังเกิดโกลาหล ทุกประการ "(๑๐๒) เขมร บงฺเกิด แปลว่า ทำให้เกิด เป็นคำแผลง มาจาก เกิด

บังควร แปลว่า เหมาะ สมควรอย่างยิ่ง เขมร ควร อ่านว่า กัวร์ ว่า เหมาะ ลงอุปสรรค บ เป็น บงฺควร อ่านว่า บ็องกัวร์ แปลว่า ซึ่งเหมาะ พอเหมาะ เช่น เภียฬฉำฆานเภสัยงบงฺควร อ่านว่า เภียฬฉำฆานเภสัยงบ็องกัวร์ แปลว่า ต้นปีขีฝนพอควร

บังเหิน เหิน เหิน แปลว่า เหาะ บิน ร่อนไปในที่สูง ใช้คู่ว่า เหาะเหิน ก็มี ส่วน บังเหิน ว่า เหาะ โดยมากมักใช้ในคำประพันธ์ เช่น นกหกต่างรวงรัง และประนังบังเหิรโหย (๑๐๓) เขมร เหิร อ่านว่า เฮอร์ แปลว่า บิน และ บงฺเหิร แปลว่า ทำให้บิน เช่น บงฺเหิรแขลง อ่านว่า บ็องเฮอร์แคลง แปลว่า ชักว่าว

บันดาล แปลว่า ทำให้เกิด เกิดขึ้นมีขึ้น

---

(๑๐๒) มหาชาติคำหลวง กัณฑ์หิมพานต์ หน้า ๔๓

(๑๐๓) พระมหาราชครู สมุทโฆษคำฉันท์ หน้า ๕๐

คาล แปลว่า เกิด มักจะใช้ในวรรณคดี เช่น "นางสบรรษคีคาลคระคกจิตร "(๑๐๔)

เขมร มีคำ คาล แปลว่า เกิด เขมรไม่ใช้กับคนเกิด ลงอุปสรรค บ เป็น บนฺคาล แปลว่า ทำให้เกิด

บำบัด แปลว่า ทำให้หาย เขมร มีคำ บาต่ อ่านว่า บัด แปลว่า หาย,เสีย เช่น บาต่ปราก่ แปลว่า เงินหาย ลงอุปสรรค บ ข้างหน้า เป็น บฺบาต่ แปลว่า ทำให้หาย เช่น ครูแพทย์บฺบาต่โรค อ่านว่า ครูแป๊ดบำบัดโรค แปลว่า หมอรักษาโรค ใช้ในความว่า ฉ้อโกงก็ได้ เช่น บฺบาต่ปราก่ แปลว่า โกงเงิน

ประกัน แปลว่า รับรองว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งให้ปล่อยชั่วคราวจะปฏิบัติตามหมายเรียกของศาล และถ้าผิดสัญญาก็รับรองว่าจะใช้เงินตามจำนวนที่ได้ระบุไว้

เขมร มีคำ กาน่ อ่านว่า กัน แปลว่า ถือ เติมอุปสรรค ปฺร เป็น ปฺรกาน่ ทำให้เป็นคำนาม แปลว่า สิ่งที่ยึดถือ, มัดจำ(๑๐๕) เช่น รฺบส่เนะเคปฺรกาน่ชวจเทาเหีย อ่านว่า เกปรอกันรีาจโควเฮย แปลว่า ของนี้เขาวางมัดจำแล้ว ปฺรกาบ่หิฎฺฐิ อ่านว่า ปรอกันทิดถิ แปลว่า ถือพิธี

ประกบ,ประกอบ

ประกบ แปลว่า ประกับกันเข้า, แนบกันเข้า, ทาบกัน,ตาม, ตาม,ให้ติดกัน

---

(๑๐๔) มหาชาติคำหลวง ทานกัณฑ์ หน้า ๖๙

(๑๐๕) ดู ขมัน ในหน้า ๕๓ ประกอบ

ประกอบ แปลว่า ทำ, ใส่, ปรุง , ทำให้เข้ากัน

เขมร ใช้ว่า ปรกบ อ่านว่า ปรอกอบ แปลว่า ทำให้สนิทชิดกัน เช่น ยกเฉียมกปรกบคนา อ่านว่า บ็วกเซอมีกปรอกอบเกนีย แปลว่า เอาไม้มาปรกบกัน

มอญ ปกบ่ อ่านว่า ปกบ แปลว่า ต่อ เชื่อม รวมกัน

ไทยรับทั้งรูปและเสียงของคำ จึงมีทั้ง ประกบ ทางรูปคำ และ ประกอบ ตามเสียงคำ

<u>ประเคน</u> แปลว่า สิ่งของถวายพระภายในหัตถบาศ

เขมร ใช้ ปรเคน อ่านว่า ปรอเคน เป็นกริยาที่ส่งของให้พระภิกษุ และสามเณรเช่นกัน เช่นว่า ปรเคนอาหารแก่พระ

มอญ ใช้ว่า พุคิบ เป็นศัพท์ที่ใช้เฉพาะกับพระภิกษุและสามเณรเช่นกัน

<u>ประโคม</u> แปลว่า ทำเพลงดนตรีให้ครึกครื้น หรือ กระทั่งแตรสังข์ หรือ มโหรทึก

เขมร มีคำ รคำ อ่านว่า กม เสียงใกล้กุม แปลว่า รวมลงอุปสรรค บ และ ปร ได้เป็น บงคำ แปลว่า ทำให้รวม เขมาแยกใช้ต่างกับดังนี้ คือ บงคำ ใช้เป็นคำสามัญ แปลว่า ทำให้มีอรวมกัน หมายความว่า ทำความเคารพ

ปรคำ แปลว่า เพลงเล่นกล่อมให้เบิกบานใจ

ไทยใช้ประโคม อย่างเดียวกับเขมร แต่ บังคม มักจะใช้คู่กับคำราชาศัพท์ และ ในคำประพันธ์ เช่น ถวายบังคม

" <u>บังคม</u>บรรบาทไท้ แถลงเพลง "(๑๐๕)

---

(๑๐๕) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส <u>ละเลงพ่าย</u> น, ๑๐

ประจวบ แปลว่า ประสบ พบปะ สมเหมาะ

เขมร จวบ หรือ ชวบ อ่านว่า จวบ แปลว่า พบ เช่น การแกลจวบ อ่านว่า การ์แกลจีวบ แปลว่า การที่พบ เติมอุปสรรค ปุร เป็น ปุรจวบ , ปุรชวบ แปลว่า พบกัน และ เติม ำน เป็น จำนวบ, ชำนวบ ได้ แปลว่า การพบ แต่ไม่ค่อยมีใช้

ประเมิน แปลว่า คาดเอา, คะเนเอา, กะเอา, กะประมาณ

เขมร ว่า เมิล แปลว่า ดู มอง ลงอุปสรรค ปุร เป็น ปุรเมิล แปลว่า ประมาณดู คาดคะเน เช่น เรื่องเนะขญุ้ปุรเมิลถาคงนึงส์เรจ อ่านว่า เรื่องนิญมปุรอเมินหากงนึงส์อมเร็จ แปลว่า เรื่องนี้ฉันคาดว่าคงจะสำเร็จ

เมิล ไทยใช้ในวรรณคดีบ้าง เช่น "ภูมีเมิลแมกไม้" (๑๐๖) เขียน เป็น เมอล ก็มี เช่น เมอลดูงาม (๑๐๗)

ประลอง แปลว่า ฝึกซ้อม ทดลอง

เขมร มีคำ ลง อ่านว่า ลอง แปลว่า ลอง ลงอุปสรรค ปุร เป็น ปุรลง แปลว่า แข่งขัน ลองดูให้รู้กำลัง สอบไล่ เช่น เคจูลปุรลง อ่านว่า เกโจลประลอง แปลว่า เขาเข้าสอบไล่

ปะทะ แปลว่า โคนกัน ประเชิญหน้ากัน

เขมรใช้ ปุรทะ อ่านว่า ปุรอเตี๊ยะ แปลว่า พบปะกันโดยไม่นัดมาก่อน

---

(๑๐๖) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตะเลงพ่าย น. ๔๒

(๑๐๗) มหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพน หน้า /๒๒๑

เช่น ปุรหะณสุ่ อ่านว่า บุรอเคี๊ยะคลา แปลว่า พบเสือ

มอญใช้ว่า ปคุ๊ก อ่านว่า เปียะคั๊ก แปลว่า ปะทะ ,โจมตี

<u>เปรียง</u> แปลว่า น้ำมันจากสัตว์

เขมร มีคำ เปฺรง แปลว่า น้ำมันที่เกิดจากพืช หรือ แร่ ต่างๆ เช่น เปฺรงภูง อ่านว่า เปฺรงโคง แปลว่า น้ำมันมะพร้าว

มอญ ว่า เปฺรง แปลว่า วัว

สัตว์ ที่เรียกว่า วัว ไม่มีคำเรียกในภาษาเขมร เขมรต้องยืมคำ " โค" มาจากภาษาสันสกฤต จึงทำให้เข้าใจว่า เปฺรง คงจะเป็นคำในภาษามอญ – เขมร มาแต่เดิม แปลว่า วัว เขมรได้ย้ายความหมายไปหมายถึงไขน้ำมันของสัตว์แล้วเลยไปถึงน้ำมันจากพืชหรือแร่ ความหมายเดิมที่แปลว่า วัว จึงสูญไป ต้องยืมคำ " โค " จากสันสกฤตมาใช้

<u>เปรอ,บำเรอ</u> เปรอ พจนานุกรม แปลว่า บำเรอ และให้คำแปล บำเรอ ว่า คอยรับใช้ , ปฏิบัติ ทำให้พอใจ

เขมร มีคำ เปฺรี อ่านว่า เปรอ แปลว่า ใช้ และเติมนิคหิตหน้าคำ เป็น บำเรี แปลว่า ให้ใช้,รับใช้ หรือ แปลว่า คนใช้ ก็ได้

<u>ผลัด,ปลัด</u> ผลัด แปลว่า เปลี่ยน แทน เช่น

" แม่ผลัดซื่อให้ก็เห็นสม ชื่อว่าขันทองต้องนิยม "(๑๐๘)

ปลัด แปลว่า ผู้เปลี่ยน ผู้แทน ผู้เคียง

เขมร มีคำ ผลาส์ อ่านว่า ผฺละส์ แปลว่า เปลี่ยน แผลงเป็น บนฺลาส์ แปลว่า สิ่งที่ผลัด เช่น สำพต์บนฺลาส์ อ่านว่า สมปัด บันละส์ แปลว่า ผ้าที่ผลัด เสฺวิการมานบนฺลาส์ อ่านว่า เสวอการ์เมียนบันละส์ แปลว่า ทำงานมีคนผลัด

---

(๑๐๘) เสภาขุนช้างขุนแผน หน้า ๓๕๓

โดยบรรกติ เสียงตัว บ ป ผ เพี้ยนกันได้ เหมือนอย่างคำ

ผจง	—	บรรจง	—	ประจง
ผหม	—	บรรหม	—	ประหม
ผสาน	—	ปรรสาน	—	ประสาน

ผลาส่ เป็น บนลาส่ ได้ก็ควรจะเป็น ปลาส่ คือ ปลัดได้ คำ บนลาส่ เป็นคำเขมร ปัจจุบันนี้ เขมรโบราณอาจจะใช้คำ ปลาส่ แปลว่า ผู้ผลัด ผู้รอง ก็ได้ แต่ยังค้นไม่พบ มีคำไทยหลายคำที่ได้มาจากรูปเขมรโบราณ เช่นคำ เสบียร

ผลาญ แปลว่า ทำลายล้าง ทำอันตรายทรัพย์

เขมร มีคำว่า ลาญ อ่านว่า เลียนย์ แปลว่า แตก พินาส เช่น เภลึงเวะผุทะลาญทรพยสมบตติอส์ อ่านว่า เพลิงแช่ะเผุดีบะเลียนเตรียบสมบัดอือส แปลว่า ไฟไหม้บ้านทรัพย์สมบัติพินาสหมด

ลาญ เขมรแผลงเป็น ผลาญ แปลว่า ทำให้พินาส

มอญ ป้าคำ เลง อ่านว่า ลานย์ แปลว่า ฉิบหาย

พราน แปลว่า ผู้หากินในทางจับสัตว์หรือยิงสัตว์

เขมร ใช้ว่า พฺราน อ่านว่า ปราน หรือใช้ว่า เฒมีรไพร แปลว่า พราน ส่วนมอญ อ่าน ปร้าน เขียนว่า พฺรานเหมือนกัน

เพิ่ง, เพิ่ญ แปลว่า เต็ม

เขมร ว่า เพญ ออกเสียง เปญญ เช่น ทึกเพญปาง อ่านว่า ตึกเป็นเปียง

มอญ ใช้ว่า เปง ออกเสียงว่า ปอนย์ แปลว่า เต็ม

ไทยรับคำ เพ็ญ มาตามภาษาเขมร และใช้คำเพิ่ง ตามสำเนียงมอญ

มะกรูด ส้มชนิดหนึ่ง มีผลขรุขระมีรสเปรี้ยว ผิวและใช้มีกลิ่นหอมฉุน เขมร ใช้ กฺรูจ อ่านว่า โกฺรจ เรียกผลมะกรูด และ บังใช้เรียกสิ่งอื่น ๆ ที่มีรสเปรี้ยวอีกด้วย เช่น กฺรูจฉฺมาร์ อ่านว่า โกฺรจฉฺมาร์ แปลว่า มะนาว (ฉฺมาร์ แปลว่า เส้นเล็ก ๆ แหลมเล็ก)

มอญ ใช้ว่า กฺรุด อ่านว่า กรอด

ระงับ แปลว่า ยับยั้งไว้ ทำให้สงบ

เขมร มีคำ งาบ่ อ่านว่า เง็อบ แปลว่า ตาย ใช้กับ สัตว์ และต้นไม้ และมีคำเติมอุปสรรคเป็น รงาบ่ แปลว่า ตายเอง คือ สงบระงับ และยังเติมนิคหิตต่อเป็น รังาบ่ อ่านว่า รมงับได้ แปลว่า ทำให้สงบระงับ เช่น ครูแพทย์รังาบ่โรค แปลว่า หมอทำให้โรคระงับ เภลิงรงาบ่ อ่านว่า เพลิงระงับ แปลว่า ไฟดับ

รังควาน แปลว่า ผีที่ประจำช้างป่า ผีร้ายที่สิงอยู่ในกายคน รบกวน ทำให้รำคาญ

คำ รังควาน นี้ เป็นคำสองพยางค์ ถ้าจะแยกออกเป็น รัง คำหนึ่ง กับ ควาน อีกคำหนึ่ง แล้วพิจารณาดูทีละคำ ควาน ตรงกับคำเขมรคำหนึ่ง ว่า ฆฺวาล แปลว่า เฝ้ารักษาสัตว์, เลี้ยงสัตว์ ส่วนคำ รัง ไม่มีคำเขมรที่ตรงกับหีเดียว แต่มีคำที่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นต้นเค้าของคำ รัง คือ เมฺรญ ซึ่งแปลว่า ผีเลี้ยงโค กระบือ ด้วยถือกันว่า ช้างป่า ความยบ่าบั้น มีผีเลี้ยงประจำตัวอยู่ เมื่อไปไล่ต้อนช้างมาใช้ในเมือง ผีที่เลี้ยงประจำตัวก็จะตามเข้ามาด้วย จะทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้น จึงต้องทำพิธีไล่ผีพวกนี้ออกเสียก่อน การพิธีไล่ผีประจำช้างของเขมร จะคิดเข้ามาในไทยนั้นเป็นสามัญอยู่ เพราะอิทธิพลทางไสยศาสตร์ของเขมรนั้นมีอยู่ในเมืองไทยมากมาย วาเฉพาะเรื่องการคล้องช้าง แต่โบราณมาก็มีพราหมณ์พฤฒิบาส ซึ่งเป็นพราหมณ์ที่มาจากเขมร เป็นผู้ทำพิธี ฉะนั้นการไล่ผีประจำช้าง หรือที่เรียกว่า ชักรังควานก็คงจะเข้ามาพร้อมกับ

การคล้องช้างป่านี้เอง

ต่อมา ความหมายของคำ รังควาน เบียบที่จากผีป่าที่เลี้ยงช้างป่า มากลายเป็นสิ่งชั่วร้ายทั่วไป แม้จนสิ่งชั่วร้ายในตัวคนก็ถือว่าเป็น รังควาน ที่จะต้องทำพิธี ปัดเป่าให้สูญหายไป

ลออ แปลว่า งาม

เขมร มีคำ ลุอ อ่านว่า ลุออ แปลว่า งาม สวย แผลงเป็น ล่อ อ่านว่า ลมออ แปลว่า ความงาม เช่น เยิงฎ่าเฎิมผฺกาชาหีล่อ อ่านว่า เยิงคำเดิมผฺกาเจียดีลมออ แปลว่า เราปลูกต้นดอกไม้เป็นที่สวยงาม

ละมุนละม่อม แปลว่า อ่อนนุ่ม ไม่กระด้าง

เขมร มีคำ ลุมม อ่านว่า ลุมวม แปลว่า ควรแก่การ สมควร ครบถ้วนพอเพียง เช่น

ลุมมเหีย อ่านว่า ลุมา เอย แปลว่า พอแล้ว
ลุมมเทา อ่านว่า ลุมวมเติว แปลว่า พอไปได้
ลุอลุมม อ่านว่า ลุออฺบวม แปลว่า งามพอดี

เลง เลบง บรรเลง

เลง ไทยมีคำ นักเลง แปลว่า ผู้เล่นการพนันโดยปกติ ผู้ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๆ เช่น นักเลงหนังสือ , คนมีน้ำใจกว้างขวาง

เลบง แปลว่า แต่ง ประพันธ์ ว่ามาจากคำ เลบง ภาษาเขมร แปลว่า การเล่น

บรรเลง แปลว่า ทำเพลงด้วยเครื่องดุริยางค์

เขมร มีคำ เลง แปลว่า เล่น เป็นต้นศัพท์ของคำหลายคำ คือ แลบง ปฺรุเทง และ บนฺแลง เขมรแยกใช้ดังนี้ คือ

แลบง อ่านว่า แลบง แปลว่า การเล่น, เล่นการพนัน เช่น กายกรรม

ปรแลง อ่านว่า ปรอแลง แปลว่า เล่น เช่น เกมงปรแลง คนา อ่านว่า เกมงปรอแลงเกมีย แปลว่า เด็กเล่นกัน

บนแลง อ่านว่า บันแลง แปลว่า ทำให้สบายใจด้วยการเล่น เช่น มุดายบนแลงกูน อ่านว่า มุดายบันแลงโกบ แปลว่า แม่เล่นกับลูก (หลอกล้อเล่นให้สบายใจ)

<u>เลิศ, ละเมิด</u>

เลิศ แปลว่า ดียิ่ง

ละเมิด แปลว่า ล่วงเกิน ฝ่าฝืน ทำโดยพลการ

เขมร มีคำ เลิส แปลว่า ล่วง ยิ่ง และแยงคำใช้ด้วยการเติมพยัญชนะ ม เป็น เลมิส แปลว่า เหนือกฎหมาย

สังเกตดู คำ เลิส ของเขมรที่ แปลว่า เกิน ว่ายิ่ง เมื่อแยงคำแล้วความหมายเดิมยังคงอยู่ ที่ไทย แปลว่า ดียิ่ง น่าจะเป็นความหมายที่เลือนมาจาก เกิน ยิ่ง เป็น ดีเกิน ดียิ่ง

<u>สนอง</u> แปลว่า ตอบแทน เช่น สนองคุณบิดามารดา ว่า แทน ก็ได้ เช่น นางสนองพระโอษฐ์ เป็นคำเรียกตำแหน่งนางพระกำนัลที่ถวายเสด็จสมเด็จพระราชินี หรือ เจ้านายหญิง ก็เป็นตำแหน่งคนที่พูดแทนสมเด็จพระราชินี หรือ เจ้านายหญิง นั่นเอง

เขมร มีคำ สง อ่านว่า ซอง เป็นคำกริยา แปลว่า ตอบแทน เติมพยัญชนะกลางคำเป็น สนง อ่านว่า ซนอง เป็นคำกริยา แปลว่า ใช้หนี้ คือ เอาเงินมาใช้แทนที่ได้ขอยืมไป. เติมนิคหิตต่อเป็น สนฺง แล้วเปลี่ยนรูปเป็น สฺนง เพื่อรักษาเสียงสระให้คงเดิม อ่านว่า ซำนอง เป็นคำนาม แปลว่า สิ่งที่ตอบสนอง, การตอบแทน

สนองในภาษาไทย น่าจะมาจาก สุนง ของเขมร

ฉลอง(๑๐๔) ในความว่า แทน เช่น ใช้ประกอบกับคำราชาศัพท์ เป็น ฉลองพระหัตถ์,ฉลองพระบาท ฯลฯ และที่ใช้เป็นคำพูดภาษาปาก เช่นว่า " เดี๋ยวพ่อฉลองให้ด้วยไม้ตะพดนี่ " ก็น่าจะเพี้ยนมาจากคำ สุนง หรือ สนอง พราะตัว ส กับ ฉ นั้น ใช้สับกันได้เหมือนอย่างคำว่า

สลาก	กับ	ฉลาก
สลัก	กับ	ฉลัก
ปลาสลาด	กับ	ปลาฉลาด
ไม้สนวน	กับ	ไม้ฉนวน
สกรรจ์	กับ	ฉกรรจ์
สกาจ	กับ	ฉกาจ

สราญ,สำราญ แปลว่า สบาย สุข ผาสุก

เขมร มีคำ สฺราล แปลว่า เบา (ตรงข้ามกับหนัก) สบายตัว และ สำราล แปลว่า ทำให้เบา โดยปริยาย หมายว่า คลอดบุตร เช่นว่า สำราลกูน อ่านว่า สมราลโกน

สวย เช่น ในคำ ข้าวสวย ในภาษาไทยหมายถึงข้าวสาร ที่นุ่งสุกแล้วมีลักษณะเป็นสลวยตัว ไม่แฉะ ตรงข้ามกับข้าวเปียก

---

(๑๐๔) ฉลอง มีความหมายอีกความหมายหนึ่งในภาษาไทย ว่า สมโภช ทำบุญสมโภชหรือ บูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขมรว่า ฉฺลง อ่านว่า ฉลอง แสดงว่า ไทยใช้คำเขมรสับสนเหลื่อมล้ำกัน ที่ถูกคำ ฉลองพระหัตถ์ ฉลองพระบาท ฯลฯ น่าจะใช้ว่า สนองพระหัตถ์ สนองพระบาท ฯลฯ

สวย ในความหมายนี้ ตรงกับคำ สฺรวย ในภาษาเขมร และ สย อ่านว่า ซัว ในภาษามอญ ซึ่งแปลว่า ไม่อ่อนไม่แข็ง, ร่วน, เปราะ เช่น บายสฺรวย ว่า ข้าวที่หุงพอดี ๆ ไม่แฉะ ตรงข้ามกับ บายฮฺราย คือ ข้าวเปียก

คำ สฺรวย ในภาษาเขมร แผลงเป็นคำสองพยางค์ด้วยการ เติม นิคหิตได้เป็น สำรวย แปลว่า ทำให้มีลักษณะเหมือนของที่หักง่าย ไทยนำมาใช้เป็น สำรวย ใช้อธิบายลักษณะของคนที่หยิบโหย่ง ไม่แข็งแรง ดูท่าทางเหมือนจะหักฉะนั้น

<u>สะเทิน</u> แปลว่า ครึ่งๆ กลาง ๆ เช่น สะเทินน้ำสะเทินบก บางทีออกเสียงเน้น เป็น สะเทิ้นน้ำสะเทิ้นบก

เขมร มีคำ เสฺทีร อ่านว่า เสฺตอ แปลว่า ไม่สิ้นกำหนด ไม่เต็มจำนวน ไม่เพียงพอ เช่น วิชาเสฺทีร แปลว่า วิชาอ่อน

แผลเฌียหฺมุเสฺทีร อ่านว่า แผลเชอหฺมุเสฺตอ แปลว่า ผลไม้จำพวก หรือ ลูกแตก คือ ผลไม้สุกไม่เต็มที่

เสฺทีรเทาเสฺทีรเนา อ่านว่า เสฺตอเตียวเสฺตอเนีย แปลว่า จะไปก็ไม่ไปจะอยู่ก็ไม่อยู่

<u>สำคัญ</u> ในความหมายว่า รู้ เช่น สำคัญผิด แปลว่า รู้ผิด เข้าใจผิด คงจะมาจากคำเขมร ว่า สฺคาล่ อ่านว่า สำกอล แปลว่า กำหนดรู้ เป็นคำแผลงมาจากคำ สฺคาล่ อ่านว่า เสฺกือล แปลว่า รู้จัก อีกต่อหนึ่ง เช่น สฺคาล่ฌฺนา อ่านว่า เสฺกือลเกนีย แปลว่า รู้จักกัน

สำนวน แปลว่า โวหาร, ทำนองพูด, ถ้อยคำที่เรียบเรียง

เขมร มีคำ สวร อ่านว่า ซัวร์ แปลว่า ถาม คำนี้ เติม นิคหิต และ ตัว น เป็น สันวร แปลว่า จดหมายเยี่ยมเยียน การถาม เป็นคำนาม ตัวอย่างเช่น

กูนซูม์ แตงมานสันวรมกเรือย ๆ ปราบถาสุขสบายเห อ่านว่า โกนคุมแตงเมียนสมนัวร์มีวกเรือย ๆ ปฺรับทาะือกสับบายเต แปลว่า ลูกฉันมักมีจดหมายมาเรื่อย ๆ บอกว่าสุขสบายหรอก

เสนียด ชื่อหวีชนิดหนึ่งมีซี่ถี่มาก

เขมร มีคำ สิด อ่านว่า เส็ด เป็นคำ กริยา แปลว่า หวี และแผลงคำเป็น สฺนิด ด้วยการเติมพยัญชนะ น กลางคำ ทำให้เป็นคำนาม แปลว่า หวี

สฺนิด เป็น เสฺนียด เหมือนคำ วสิร เป็น วิเชียร, ลฺอิด เป็น ละเอียด เป็นต้น

เสมียน แปลว่า คนเขียนหนังสือ

เขมร มีคำ สเสร แปลว่า เขียน ว่าเป็นคำเลียนมาจากภาษาจีน ส่วน " ผู้เขียน" เขมรปัจจุบันใช้ เสฺมียน เขมรโบราณ เป็น เสฺมร (๑๑๐) เมื่อสอบดูในพจนานุกรมเขมร ฉบับพุทธสาสนบัณฑิตย คำ เสฺมียน เขมรว่าเป็นคำไทย แสดงว่า เขมรลืมคำเก่าของตนและกลับมาขอคำไทยไปใช้ในภาษาอีก คำนี้สืบทางเขมรได้ไกลกว่าทางภาษาไทย และยังปรากฏว่า ไทยแต่โบราณสะกดด้วยตัว ร. เช่น ใน จินดามณี

---

(๑๑๐) นาย ฉ่ำ ทองคำวรรณ

<u>เสร็จ,สำเร็จ</u> แปลว่า แล้ว จบ

เขมร มีคำ เสฺรจ อ่านว่า เสร็จ ตัว ส ควบตัว ร แปลอย่างเดียวกับไทย และแผลงเป็น สำเรจ ได้ แปลว่า ทำให้ สำเร็จ เช่น เฮฺวีการโอยสำเรจ หรือ เฮฺวีการโอยเสฺรจ แปลว่า ทำงานให้เสร็จ

<u>แสรก</u> พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำแปลว่า กลาง ท่ามกลาง และ เป็นชื่อนก

ในหนังสือมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทานกัณฑ์ หน้า ๑๐๕ มีตอนหนึ่งว่า " <u>แสรก</u>เสียงแซดซอแซ นกจอแจจบบร้อง" แสรก ในที่นี้จะแปลตามพจนานุกรมว่า กลาง หรือ ท่ามกลาง ก็ไดความ ยังไม่สนิทนัก เพราะนกที่เรียกนกแสรก (ออกเสียง แสก) นั้น มีเสียงร้องไม่เป็นที่พอหู ของคนไทย และไม่ค่อยจะปรากฏที่นกแสรกจะร้องเสียงแซดซอแซ หรือ จอแจ

ได้พบคำ แสฺรก ในภาษาเขมร ออกเสียง ส กับ ร ควบกัน แปลว่า ร้อง

ความหมายของคำว่า แสฺรก ในภาษาเขมร เข้ากับบทพรรณนาที่ยกมาข้างต้นนี้ได้สนิท

<u>แสลง,สำแลง</u>

แสลง แปลว่า ร้าย ไม่ถูกกับโรค เป็นพิษ

สำแลง แปลว่า ของแสลงที่ทำให้โรคกำเริบ ในภาษาพูดเสียงเพี้ยนไปเป็น สำแดง ก็มี เช่น ผิดสำแลง บางคนพูด ผิดสำแดง แปลว่า กินอาหารที่แสลงโรค

เขมร มีคำ แสฺลง อ่านว่า แสฺลง แปลว่า ที่ให้โทษ เช่น พากฺยแสฺลง อ่านว่า เปียกแสลง แปลว่า คำแสลง คือ คำพูดที่เป็นพิษ

แสฺลง แผลงเป็น สำแลง ได้ แต่ไม่ค่อยมีที่ใช้ในภาษาเขมร